

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ВАЖІЛЬ ЛІДЕРСТВА

*ГАЦЬКО А.Ф., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
СМІГУНОВА О.В., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глибокі соціально-економічні та духовні зрушення, що відбуваються в Україні, сприяють утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розвитку її здібностей, задоволенню широких потреб, забезпеченню гармонізації міжособистісних стосунків. Практична реалізація цих завдань багато в чому залежить від самої особистості, її здатності вільно орієнтуватися в соціальному просторі, розуміти особливості розвитку й самореалізації, оволодівати науковою інформацією.

Складність і багатогранність функціонування сучасного суспільства як динамічного соціального організму, зростання його системних змін обумовлюють гостру потребу розвитку потенціалу емоційного інтелекту людини задля її ефективної соціальної адаптації та успішної самореалізації. Такі обставини підвищують науково-психологічний інтерес до цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед західних вчених, які розробляли концепції емоційного інтелекту, були Д. Гоулмен, П. Саловей, Дж. Майер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф. В Україні теж з'явилися дослідження з проблеми концептуалізації цього феномена, його функцій (Е. Носенко), вивчення емоційного інтелекту як детермінанти внутрішньої свободи особистості (Г. Березюк) та показника цілісного її розвитку (О. Філатова)

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є визначення сутності емоційного інтелекту як лідерської компетенції, що забезпечує спроможність до впровадження змін, мотивування інших, налагодження командної роботи тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття емоційного інтелекту в психології існує досить давно. У 1964 р. воно з'явилося в роботі М. Белдока, а в 1966 р. в роботі Б. Лойнера.

Найбільшої популярності в країнах Західної Європи і США питання емоційного інтелекту здобули в середині 90-х років минулого століття, а найактивнішим цього феномену вважається Даніель Гоулмен, американський журналіст і психолог, який у книзі «Emotional Intelligence» («Емоційний інтелект») [1] на матеріалах психологічних досліджень і опитувань довів, що успіх в житті залежить не стільки від логічного інтелекту – IQ, скільки від здібностей управляти своїми емоціями – EQ. За даними його досліджень, для робіт (посад) середньої складності 67% має значення EQ, і лише 33% — технічні вміння, навички та когнітивні здібності; для вищих керівних посад, де рівень складності високий, наприклад, для заступників міністрів, вплив емоційного інтелекту є ще більшим, він складає 80 %; тоді як технічні вміння, навички та когнітивні здібності важливі в межах 20 % [5, с. 105].

Термін «емоційний інтелект» почали використовувати на початку 1990-х років. Визначення поняття «емоційний інтелект» найвідомішими дослідниками даного питання сформульовані наступним чином: 1) – набір некогнітивних здібностей, компетенцій та навичок, пов'язаних із соціальними, емоційними й персональними та пов'язаними з виживанням спроможностями, які впливають на здатність людини справлятися з вимогами і тиском зовнішнього середовища (Рувен Бар-Он); 2) здатність розуміти власні почуття та почуття інших людей, самому себе мотивувати, повністю керувати емоціями (Д.Гоулмен); 3) здатність відслідковувати свої та інших людей почуття та емоції, розрізнити їх та використовувати для скеровування думок та дій (П. Саловей та Дж. Мейер).

Емоційний інтелект EQ виступає показником здатності особистості до спілкування, вміння усвідомлювати свої емоції та розуміти почуття інших людей. Його вважають емоційним еквівалентом пізнавального інтелекту IQ. Якщо IQ відбиває здатності лівої півкулі мозку людини, що відповідає за логіку і раціональне мислення, то EQ вимірює правопівсферне інтуїтивне мислення, емоційність.

Раніше вважалося, що саме високий IQ визначає успіх у житті. Проте сьогодні західні психоаналітики стверджують, що IQ дає людині роботу, а EQ – кар'єру. Очевидно, що людина з низьким EQ не здатна стати ні лідером, ні гарним керівником. Керівники повинні управляти своїми емоціями та визнавати емоції інших людей, працювати з ними для сприяння роботи команди, відданості та наполегливості. За визначенням відомих дослідників [2] даної

проблеми: «У різні часи історії та в різних культурах лідери були тими, на кого інші дивилися для підтвердження або роз'яснення, коли були ситуації невизначеності або загрози, або коли була потреба у виконанні роботи. Лідер діє як емоційний гід для групи».

На сьогодні базовими є дві моделі емоційного інтелекту: модель здібностей емоційного інтелекту Джон Май'єра і Пітера Саловея та змішана модель. Модель здібностей – це уявлення про емоційний інтелект як про перетин емоцій і пізнання. Змішана модель висуває поняття емоційного інтелекту як поєднання розумових і особистісних рис, притаманних кожній конкретній особі [5].

Модель здібностей емоційного інтелекту, запропонована Дж. Май'єром та П. Саловеєм, включає чотири компоненти:

1) *сприйняття та ідентифікація емоцій* (власних та інших людей). Полягає в здатності людини розуміти емоції людини за мімікою, жестами, особливостями постави; умінням контролювати власні почуття; емоційній грамотності (спроможності назвати специфічні почуття в собі та інших людях, вміння ефективно користуватися емоціями під час комунікації);

2) *фасилітація мислення* (здатність *емоційної стимуляції мислення*). Виявлено, що емоції концентрують увагу на важливій інформації; допомагають в міркуваннях і в сенситивній пам'яті; зміна настроїв дозволяє враховувати різні точки зору; різні емоційні стани по-своєму допомагають в конкретних підходах до вирішення проблем.

3) *розуміння емоцій* – полягає в спроможності розв'язувати емоційні проблеми; здатності емоційного аналізу думок і поведінки; розумінні цінності емоцій;

4) *управління власними емоціями та почуттями інших людей*. Рефлексивна регуляція емоцій, що допомагає людині залишатися відкритою до позитивних та негативних почуттів; керувати власними та чужими емоціями шляхом стримування негативних почуттів та збільшення позитивних тощо.

Теорія, запропонована Дж. Майєром і П. Саловеєм, пов'язує емоційний інтелект з особистісними чинниками – теплотою і чуйністю. Авторами було розроблено кілька механізмів, які ґрунтуються на зв'язку емоційного інтелекту та розумових здібностей.

Дж. Майєр і П. Саловеї акцентували увагу на п'яти типах емоційних здібностей – знання про емоції, управління емоціями, розпізнавання емоцій у інших, уміння мотивувати себе, управляти соціальними відносинами в позитивному руслі.

Прихильник змішаної моделі Рувен Бар-Он визначає емоційний

інтелект як всі некогнітивні здібності, знання і компетентність, що дають людині можливість успішно вирішувати будь-які життєві ситуації [6, с. 378]. Запропонована ним модель об'єднує знання і навички, які визначають як розумові здібності, так і особливості особистості. Таке поєднання і породжує змішану модель.

Р. Бар-Он, був першим, хто ввів поняття «емоційний коефіцієнт» (EQ) та розробив анкету для його визначення. Дана анкета дозволяє виміряти п'ять базових складових емоційного інтелекту: 1) внутрішньоособистісну, що полягає в умінні розуміти та виражати власні емоції (емоційна самосвідомість, наполегливість, самоповага, незалежність, самоактуалізація), 2) міжособистісну (соціальна відповідальність, співпереживання), 3) адаптивність (здатність пристосовувати почуття до ситуацій), 4) регуляція стресовими ситуаціями (стійкість до стресу, контроль імпульсивності), 5) переважаючий настрій (щастя, оптимізм).

Загальноприйнятого методу для оцінки емоційного інтелекту зараз не існує. Найбільш простий метод — зовнішня оцінка успішності людини. Для суб'єктивної оцінки можна скористатися шкалою емоцій. Так, низька самооцінка, почуття провини і депресії говорить про низький EQ. Людина незадоволена собою і вважає, що нічого не досягла. Коли розуміє частину своїх прихованих мотивів, вчиться керувати своїм станом і часом, намагається мотивувати себе, це показує на розвинений емоційний інтелект. Про найвищий емоційний інтелект свідчить гармонія, коли людина перестає бути у владі своїх емоцій, а успіх стає логічним наслідком вчинків людини.

Вважається, що розвиток емоційного інтелекту в разі підвищує ефективність людини в різних соціальних сферах і здатність відчувати себе щасливими.

Управлінська діяльність є основною прикладною сферою, в якій активно використовується така складова, як емоційний інтелект. На думку інших дослідників даного феномену, Р. Купера і А. Савафа: «... якщо інтелектуальною рушійною силою в бізнесі ХХ ст. був IQ, то ... на початку ХХІ ст. це буде EQ» [7, с. 27]. Ця позиція підтверджується досвідом психологічних досліджень в великих бізнес-організаціях, коли в чотирьох п'ятих з них використовується досліджуване поняття [8].

Інший прихильник застосування емоційного інтелекту в бізнесі М. Кеті де Вріс в книзі «Містика лідерства» визначає емоційний потенціал як «розуміння мотивацій – своїх і інших людей» [3, с. 10]. На його думку, емоційний потенціал відіграє визначальну роль в питанні

лідерства: люди з більшою емоційною чутливістю набагато частіше стають ефективними лідерами. Дослідник відзначає такі характеристики особистості, наділеної потужним емоційним потенціалом, як уміння будувати більш стійкі міжособистісні відносини, уміння мотивувати себе та інших, активність, новаторство, творчість ефективного лідерства, стресостійкість, пристосовуваність до змін, гармонійність [3].

Чим вище людина знаходиться на кар'єрних сходах компанії, тим важливішим для неї стає емоційний інтелект (і менш важливими технічні навички). Саме емоційний потенціал відрізняє успішну кар'єру від кар'єрного застою.

Висновки. Управління емоціями – найважливіший навик для лідера. Увага до своїх емоцій та емоцій інших людей, їх розуміння, а також контроль своїх емоцій, стримування негативних і використання позитивних емоцій, враховуючи настрої інших людей, дозволяє розвивати ефективні соціальні навички, навички комунікації та взаємодії, що уможливає позитивний вплив на інших, полегшення ведення змін та досягнення цілей. Важливо враховувати, що емоції, почуття впливають як на нашу поведінку, так і на поведінку та ставлення інших. Емоції можуть сприяти взаємодії, або можуть її унеможливлювати, емоції можуть сприяти зацікавленню, залученню прихильників, послідовників, а можуть демотивувати інших. Тому уміння керувати власними емоціями та відповідати емоціям інших людей є необхідною якістю сучасного керівника-лідера, необхідною для налагодження командної роботи.

Література.

1. Гоулмен Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулмен; [пер. А.П. Исаевой]. – М. : АСТ, 2009 – 478 с.
2. Гоулмен Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. МакКи; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 301 с.
3. Кете де Врис М. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / Кете де Врис М.; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с.
4. Петровская А.С. Эмоциональный интеллект как детерминанта результативных параметров и процессуальных характеристик управленческой деятельности: дисс. канд. психолог. наук: 19.00.03 / Петровская А.С. – Ярославль, 2007.

5. Розвиток лідерства / [Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів]; за заг. ред. І. Ібрагімової. – К.: Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. – 400 с.

6. Bar-On R. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory // R. Bar-On, J.D.A. Parker (eds.). Handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass, 2000. – P. 363-388.

7. Conger, J.A. & Kanungo, R.N. Charismatic leadership in organizations. Thousand Oaks, CA: Sage, 1998.

8. Matthews G., Zeidner SI., & Roberts R.D. Measuring emotional intelligence: Promises, pitfalls, solutions // A.D. Ong, M. Van Dulmen (eds.). Handbook of methods in positive psychology. Oxford: Oxford University Press (in press).

References.

1. Goleman D. (2009). *Emotsional'nyy intellekt [Emotional intelligence]*. (A.P. Ysaevoi Trans). Moscow: AST, p. 478 [in Russian].

2. Goleman D., Boyatsis R., and MakKi E. (2005). *Emotsional'noe liderstvo: Iskustvo upravleniya lyud'mi na osnove emotsional'nogo intellekta [Emotional Leadership. The art of managing people on the basis of emotional intelligence]*. (Trans). Moscow: Al'pina Biznes Buks, p. 301 [in Russian].

3. Kete de Vris M. (2004). *Mistika liderstva. Razvitiye emotsional'nogo intellekta. [Leadership Mystique. The development of emotional intelligence]*. (Trans). Moscow: Al'pina Biznes Buks, p. 311 [in Russian].

4. Petrovskaya A.S. (2007). *Emotsional'nyy intellekt kak determinanta rezul'tativnykh parametrov i protsessual'nykh kharakteristik upravlencheskoy deyatel'nosti [Emotional intelligence as determinanta productive parameters and process management activity performance]*. *Abstract of dissertation of candidate psychological Sciences Yaroslavl'* [in Russian].

5. Bar-On R. (2000). *Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. Handbook of emotional intelligence*. R. Bar-On, J.D.A. Parker (eds.). San Francisco: Jossey-Bass, pp. 363-388 [in English].

6. Conger J. A., and Kanungo R. N. (1998). *Charismatic leadership in organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage [in English].

7. Matthews G., Zeidner SI., and Roberts R.D. (1998). *Measuring emotional intelligence: Promises, pitfalls, solutions*. A.D. Ong, M. Van Dulmen (eds.). Handbook of methods in positive psychology. Oxford: Oxford University Press (in press) [in English].

8. Bizo L., Ibrahimova I., Kikot O., Baran Ie., and Fedoriv T. (2012). *Rozvytok liderstva. [Leadership Development]*. I. Ibrahimovoi (Ed.). Kyiv: The «Management Reform in the civil service in Ukraine», p. 400 [in Ukrainian].

Анотація.

Гацько А.Ф., Смігунова О.В. Емоційний інтелект як стратегічний важіль лідерства.

В статті визначена сутність поняття «емоційний інтелект» як необхідної лідерської якості, що забезпечує спроможність до впровадження змін, мотивування інших, налагодження командної роботи тощо. Емоційний інтелект виступає показником здатності особистості до спілкування, вміння усвідомлювати свої емоції та розуміти почуття інших людей. Визначено основні моделі пізнання феномену емоційного інтелекту – модель здібностей, що базується на уявленні про емоційний інтелект як про перетин емоцій і пізнання, та змішану модель, яка розглядає поняття емоційного інтелекту як поєднання розумових і особистісних рис, притаманних кожній конкретній особі.

Ключові слова: емоційний інтелект, пізнавальний інтелект, емоції, лідерство, емоційний коефіцієнт.

Аннотация.

Гацько А.Ф., Смигунова Е.В. Эмоциональный интеллект как стратегический рычаг лидерства.

В статье определена сущность понятия «эмоциональный интеллект» как необходимого лидерского качества, обеспечивает способность к внедрению изменений, мотивации других, налаживания командной работы и проч. Эмоциональный интеллект выступает показателем способности личности к общению, умению осознавать свои эмоции и понимать чувства других людей. Определены основные модели познания феномена эмоционального интеллекта – модель способностей, основанная на представлении об эмоциональном интеллекте как о пересечении эмоций и познания, и смешанную модель, которая рассматривает понятие эмоционального интеллекта как сочетание умственных и личностных черт, присущих каждому конкретному лицу.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, познавательный интеллект, эмоции, лидерство, эмоциональный коэффициент.

Abstract.

Gatsko A.F., Smigunova E.V. Emotional Intelligence as a strategic lever of leadership.

In the article the essence of the concept of "emotional intelligence" as necessary leadership qualities, providing the ability to make changes, motivating others, establishing teamwork and more. Emotional intelligence measure favor individual ability to communicate, ability to understand their emotions and understand the feelings of others. The basic model of the knowledge of the phenomenon of emotional intelligence – skills model based on the concept of emotional intelligence as the intersection of emotion and cognition, and a mixed model that considers the concept of emotional intelligence as a combination of mental and personality traits inherent to each particular person.

Key words: emotional intelligence, cognitive intelligence, emotions, leadership, emotional factor.